

این نی نی عجیب و غریب کیست؟

نگاهی به مجموعه ۶ جلدی نی نی

سروده‌ی بنفشه رسولیان بروجنی

انسیه موسویان

نام مجموعه: شش جلدی نی نی
نویسنده: بنفشه رسولیان بروجدی
تصویرگر: فریبا صدقی پور
ناشر: آمیس
نوبت چاپ: نخست، زمستان ۱۳۸۸

بحث، خود مقوله‌ی دیگری است که نیاز به پژوهش و تحقیقی گسترده‌تر دارد و در این مجال فرصت پرداختن به آن نیست. در این مقاله نگاهی می‌اندازیم به مجموعه‌ی ۶ جلدی «نی نی». که هر کدام با اسمی مستقل اما موضوعات جدا توسط بنفشه رسولیان بروجنی سروده شده‌اند. نی نی ما زرنگه- نی نی می خواد بدونه- نی نی ما قشنگه- نی نی چه مهربونه- نی نی چه بازیگوشه- نی نی اومد به دنیا، عناوین این مجموعه‌ی ۶ جلدی است.

اولین موردی که درباره‌ی این مجموعه باید اشاره کرد، شخصیت نی نی است. کلمه‌ی «نی نی» در زبان بچه‌ها معمولاً برای «نوزاد» به کار می‌رود. در بعضی از سروده‌های این کتاب‌ها «نی نی» واقعاً همان نوزاد است:

بابا برای نی نی / خریده یک روروک
که داره یک صدلی / با هفتا چرخ کوچک
(شعر روروک- کتاب نی نی ما قشنگه، ص ۵)
نی نی چهار دست و پا / راه می‌ره توی خونه
آوازهای عجیبی / بلند بلند می‌خونه

این روزها بازار کتاب‌های سری و مجموعه‌ای برای کودکان داغ داغ است. کتاب‌هایی که همه‌ی آن‌ها در چند ویژگی مشترکند: معمولاً یک شخصیت واحد در تمام کتاب‌ها حضور دارد و همه‌ی ماجراها حول محور او- که معمولاً کودک است- می‌چرخد، ظاهر همه‌ی این کتاب‌ها خوش‌رنگ و لعاب و در نگاه اول برای کودکان جذاب است و والدین نیز به دلیل عدم شناخت کافی و تشخیص صحیح در انتخاب کتاب مناسب برای فرزندان‌شان، استقبال خوبی از این‌گونه کتاب‌ها می‌کنند و ناشرین نیز طبیعی است اگر در این آشفته‌بازار نشر، در پی کسب سود و منفعت بیش‌تری باشند، قطعاً به چاپ این‌گونه کتاب‌ها اقبال نشان می‌دهند. با کمال تأسف باید گفت درصد بالایی از این دست کتاب‌ها، به دلیل تعجیل در کار چاپ و عدم بررسی دقیق کارشناسانه، در رده‌ی کتاب‌های بازاری و تجاری قرار می‌گیرند و به لحاظ محتوایی و ارزش ادبی نیز در سطح پائینی قرار می‌گیرند و گاه حتی آموزش‌های غلط به مخاطب می‌دهند. آسیب‌شناسی این

هر چی

زی که می‌بینه / این نی‌نی برمی‌داره
تمیز باشه یا کثیف / تو دهنش می‌ذاره

(شعر چیز عجیب - کتاب نی‌نی اومد به دنیا، ص ۸)
همان‌گونه که ملاحظه شد «نی‌نی» در مثال‌های فوق همان نوزاد است که در روروک راه می‌رود، دندان درمی‌آورد، چهار دست و پا راه می‌رود و... اما این شخصیت در مجلدات مختلف کتاب و حتی در شعرهای مختلف هر کتاب از نظر سنی تغییر می‌کند، با این حال همه جا با عنوان نی‌نی از او یاد می‌شود! به عنوان مثال:

نی‌نی ما زرنکه / یه فکر تازه داره

رفته از آشپزخونه / یه قابلمه بیاره

سبزی و رشته رو زود / ریخته توی قابلمه

هم لوبیا هم نخود / پیاز و نعناش کمه

(شعر آش - کتاب نی‌نی ما زرنکه، ص ۱۰)

کارهایی که نی‌نی در این شعر می‌کند، نه در حد نوزاد که شاید در حد یک کودک ۴-۵ ساله باشد.

و یا:

نی‌نی دلش می‌خواد بره / تنهایی توی کوچه‌شون

مثل مامان خرید کنه / بیاره توی خونه‌شون

دلش می‌خواد جارو کنه / با جاروبرقی خونه رو

بشوره و پاک بکنه / برنج دونه دونه رو

(شعر خانوم خونه - کتاب نی‌نی می‌خواد بدونه، ص ۲)

نی‌نی شعر فوق هم به نظر نمی‌رسد نوزاد باشد!

نکته‌ی جالب این است که همین نی‌نی گاه آن‌قدر

باهوش و آگاه است که حتی در مورد قهر پدر و مادرش

اظهار نظر می‌کند و حتی درس اخلاق می‌دهد:

الان دو روزه که مامان / حرفی به بابا نزده

قهر مال بچه کوچیکاس / این جوروی که خیلی بده

...

نی‌نی می‌خواد از دستشون / پیش مادر بزرگ بره

تو خونه‌ای که قهر باشه / نی‌نی نباشه بهتره

(شعر قهر مامان و بابا - کتاب نی‌نی چه مهربونه، ص

۱۱)

نکته‌ی بعد درباره‌ی این سروده‌ها، عدم شناخت کافی

شاعر از روحیات و مراحل رشد و شخصیت مخاطب کتاب

یعنی گروه سنی «الف، ب» است.

از شاعری که برای کودک می‌سراید یا نویسنده‌ای که

برای کودک می‌نویسد، حداقل انتظاری که می‌رود این است

که گروه سنی مخاطب مورد نظر را بشناسد و با توجه به

روحیات، نیازها، احساسات و علائق او برایش بنویسد. صرف

داشتن زبان کودکانه و ساده (و گاه شکسته و محاوره‌ای) و

انتخاب یک کودک در محور تمام سروده‌ها، این مجوز را به

شاعر نمی‌دهد که از هر موضوعی و به هر شکلی برای این

طیف بنویسد. به عنوان مثال کودکان گروه سنی «الف، ب»

هنوز از تفکر انتزاعی برخوردار نیستند و طرح مباحث ذهنی برای آن‌ها صحیح نیست، در شعر برای این گروه سنی، شاعر باید تلاش کند، تا می‌تواند از پدیده‌های محسوس و ملموس و آن‌ها هم به شکل کاملاً عینی و قابل درک برای آن‌ها سخن بگوید، چیزی که شاعر این مجموعه در بسیاری از موارد از آن غافل بوده است. به عنوان مثال در کتاب «نی‌نی چه مهربونه»، به این شعر برمی‌خوریم:

نی‌نی ما، ماه رو دیده / باز دوباره تو آسمون

افتاده بوده عکس ماه / تو حوض آب خونه‌شون

ماهه ولی نصفه بوده / با رنگ و روی پریده

این اولین بار بوده که / یه ماه نصفه می‌دیده!

نی‌نی می‌پرسه از مامان / کی برده اون یه تیکه شو؟

نصفه‌ی ماه که اون بالاست / کی خورده نصف دیگه

شو؟

فکر می‌کنه ستاره‌ها / ماه اونو گاز می‌زنن

می‌رن تو رختخوابشون / بعد زیر آواز می‌زنن!

(شعر ماه - نی‌نی چه مهربونه، ص ۷)

آیا واقعاً ذهنیتی خیال‌انگیز که در شعر فوق مطرح شده

است برای مخاطب قابل درک است؟ و یا این ذهنیت خود

شاعر است که در زبانی کودکانه نمود یافته است؟

هم‌چنین در شعر دیگری از کتاب «نی‌نی ما زرنکه»

می‌خوانیم:

نی‌نی می‌خواد بفهمه که / خدای مهربون کیه؟

همون که دوست بچه‌هاست / خونه‌ش کجاست؟ چه

شکلیه؟

اون با خودش فکر می‌کنه / خدا همیشه اون بالاست

خونه‌اش کنار ماهه و / همیشه تو آسموناست

مامان می‌گه نی‌نی من / دستتو رو سینه بذار

هر چی خوبی تو دنیا هست / یکی یکی به یاد بیار

ای نی‌نی قشنگ من / این خوبی‌ها کار خداست

همون خدای خوبی که / همیشه تو فکر ماهاست!

(شعر خدا - کتاب نی‌نی ما زرنکه، ص ۴)

کودکان از همان سنین آغازین درباره‌ی خدا می‌پرسند و

می‌خواهند بدانند. معمولاً در ذهن ساده و عینی کودکان خدا

نیز تصویری مشخص دارد و کودکان در مورد او تصورات

گونگونی دارند، اما طرح این مسأله در شعر فوق، - آن هم

از زبان نی‌نی که طبیعتاً باید یک نوزاد باشد- به این شکل

جای تأمل دارد!

در شعری دیگر نیز شاعر این ذهنیت بزرگ‌سالانه

را که چرا کلاغ قصه‌ها هیچ‌وقت به خانه‌اش نمی‌رسد، از

زبان نی‌نی مطرح می‌کند. حال آن‌که بچه‌ها به ویژه در

سنین پایین «الف، ب» با آن‌که در تمام قصه‌ها این عبارت

را می‌شنوند (کلاغه به خونه‌ش نرسید) اغلب درباره‌ی آن

سؤال ندارند و شاید این ذهن بزرگ‌سالانه‌ی ما باشد که

به دنبال پاسخی برای این سؤال بگردد:

مفهوم کنایی یا معنایی دوم آن برای کودک دشوار است
مثل:

مهمونی که تموم شد / مامان بیدار شد از خواب
دید نی نی یک دسته گل / دوباره داده به آب
(شعر آش - کتاب نی نی ما زرنگه، ص ۱۰)

درباره‌ی شکسته‌نویسی و استفاده از زبان محاوره در شعر کودکان حرف و حدیث فراوان است و بسیاری از کارشناسان و صاحب‌نظران معتقدند چون خردسالان در این سنین در حال آموزش زبان معیار هستند، نباید در شعر یا داستان برای آن‌ها از زبان شکسته و محاوره استفاده کرد، چرا که ممکن است در روند آموزش آن‌ها اختلال ایجاد کند. با این حال بسیاری از شاعران و نویسندگان با علم به این نکته، به دلیل صمیمیت بیش‌تری که در زبان محاوره هست، باز هم در آثارشان از زبان غیر رسمی استفاده می‌کنند و حتی گاه برخی ناشران علی‌رغم ادعای نپذیرفتن چنین آثاری برای چاپ، خود اقدام به انتشار چنین آثاری می‌کنند که انصافاً نمونه‌های خوب و قابل قبولی هم در میان این آثار می‌توان دید.

با همه‌ی این‌ها، آن‌چه می‌توان به دور از این اختلاف نظرها و حرف و حدیث‌ها مد نظر داشت این است که حداقل شاعر هر زبان و بیانی را که انتخاب می‌کند، یکدستی آن را حفظ کرده و در چهارچوب قواعد همان شیوه، حرکت کند. یعنی اگر در یک شعر از زبان شکسته استفاده می‌کند، این شیوه را تا پایان حفظ کند تا کودک دچار دوگانگی و تناقض نشود. این اصل در برخی سروده‌های این کتاب رعایت نشده و گاه برخی کلمات شکسته و برخی کامل آمده‌اند.

در پایان به مصداق مصرع «عیب می جمله بگفتی هنرش نیز بگو» خوب است به چند مورد از شعرهای نسبتاً موفق این مجموعه هم اشاره کنیم که در آن‌ها شاعر تلاش کرده به ذهن و حال و هوای کودکان و تخیلات آن‌ها نزدیک شود از جمله شعر جوراب نی نی که در آن نی نی برای آن‌که لنگه جورابش گم نشود، آن‌ها را به هم گره می‌زند، اما فکر می‌کند که جوراب دردش می‌گیرد. (نی نی می‌خواد بدونه، ص ۴)

و یا شعر «کفش‌های مامان» که شاید برای همه‌ی کودکان تجربه‌ای آشنا و ملموس باشد. در این شعر نی نی کفش‌های پاشنه‌بلند مامان را به پا می‌کند و از تق تق آن خوشش می‌آید (کتاب نی نی می‌خواد بدونه، ص ۱۰) و یا شعر «کرم» در کتاب «نی نی چه بازیگوشه» که باز هم برای همه‌ی ما تجربه‌ای آشنا و قابل لمس است، این‌که کودک دَر کرم مادر را باز می‌کند و با انگشت کرم برمی‌دارد و حتی آن را می‌خورد!

اما متأسفانه تعداد این نمونه‌ها آن قدر اندک است که در این مجموعه‌ی ۶ جلدی چندان به چشم نمی‌آید.

این نی نی می‌خواد بدونه / کلاغ چه تقصیری داره؟
که هر بلایی هست همش / روی سر اون می‌باره؟
دلش می‌خواد تو قصه‌ها / کلاغه تنها نمونه
وقتی که قصه سر میاد / رسیده باشه به خونه!
(شعر کلاغ نی نی - کتاب نی نی ما زرنگه، ص ۹)

نکته‌ی دیگری که درباره‌ی کتاب‌های این‌چنینی باید پرسید و در آن تأمل کرد هدفی است که در پس سرودن و چاپ و انتشار این کتاب‌ها نهفته است. خوب است ابتدا از شاعر این سروده‌ها بپرسیم هدفش از سرودن این شعرها چه بوده؟ سرگرم کردن مخاطب؟ آموزش مهارت‌های زندگی به کودک؟ آموزش زبان به کودکان پیش‌دبستان؟ ایجاد حس لذت از خواندن و به خاطر سپردن شعر؟ و یا...

شاعر برای رسیدن به هر یک از این هدف‌ها که در سرودن این شعرها در نظر داشته باید نکاتی را مورد توجه قرار می‌داد. به عنوان مثال اگر هدف خواندن و به خاطر سپردن شعر و احساس لذت از موسیقی و بازی‌های لفظی شعر رعایت شود. به این‌که با موارد فراوانی از سکنه‌های وزنی و اشکالات قافیه‌ای و... مواجه شویم که در این جا تمام آن نیست و تنها به چند مورد اشاره می‌شود.

نی نی می‌گه: مامان جون / چلا مانی نپختی؟
چلا بازم دوباله / قصه بلام نروفتی؟
(شعر خنده‌ی مامان - کتاب نی نی ما قشنگه، ص ۱۲)
که باز هم کلمات «نپختی» و «نروفتی» به غلط با یکدیگر هم‌قافیه شده‌اند.
هم‌چنین قافیه‌های «بهتری» و «زیباتری» و «گل‌ها» و «پله‌ها» در دو بند زیر اشتباه هستند:

هی نرو توی ایوون / می‌افتی از پله‌ها
نزن تو دست و پا تو / به تیغ تیز گل‌ها
...
کاشکی نی نی بشنوه / نصیحت بهتری
به جای این جمله‌ها / حرف‌های زیباتری
(شعر نصیحت - کتاب نی نی چه مهربونه، ص ۱۲)

موارد فراوانی نیز وجود دارد که شاعر به خاطر تنگنای وزن به ناچار ارکان جمله را در هم ریخته و شکل طبیعی جمله به هم خورده است. این امر می‌تواند برای کودک زیر دبستان که در مرحله‌ی زبان‌آموزی است و می‌خواهد از طریق خواندن کتاب با ساخت صحیح جمله‌ها آشنا شود، ایجاد اشکال کند، هم‌چنین زیاده‌گویی و حشوهای بی‌مورد که باز هم جز پُر کردن خلاء وزن، هدفی ندارند و شعر را از صمیمیت و روانی دور کرده‌اند، از دیگر ضعف‌های این سروده‌هاست.

گاه نیز شاعر سن و سال و آگاهی و شناخت مخاطب را از یاد برده، چرا که عباراتی در شعر آورد که قطعاً درک

